

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЛІСОВОГО ТА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ДЯЧОК ВАЛЕНТИН АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 639.1.05

**СТАН ПОПУЛЯЦІЇ МИСЛИВСЬКОЇ ФАУНИ ТА БІОТЕХНІЧНІ
ЗАХОДИ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ В ЛУГІНСЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ
КОРОСТЕНСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА**

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 205 – ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

ПОДАЄТЬСЯ НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Валентин ДЯЧОК

Керівник роботи:

Бездітко Людмила Володимирівна

к. в. н., доцент

Житомир - 2026

Висновок кафедри

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри лісового та садово-паркового господарства

№ від « » 2026 р.

Завідувач кафедри

_____ Сірук Юрій Вікторович

«___» _____ 2026 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Дячок Валентин Анатолійович** захистив

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

АНОТАЦІЯ

Дячок В.А. : «Стан популяції мисливської фауни та біотехнічні заходи їх збереження в Лугинському лісництві Коростенського надлісництва». – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 205 – Лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2026.

У кваліфікаційній роботі здійснено аналіз видового складу мисливської фауни на території угідь Лугинського лісництва Коростенського надлісництва. Досліджено чисельність популяцій основних видів мисливських тварин та визначено чинники, що впливають на їх стан. Проаналізовано структуру мисливських угідь і ефективність заходів з охорони та регулювання чисельності мисливської фауни. Обґрунтовано комплекс біотехнічних заходів, спрямованих на збереження мисливських тварин і покращення умов їх існування. Рекомендовано щорічно проводити облік чисельності тварин, коригувати ліміти добування відповідно до стану популяцій, а також здійснювати постійний моніторинг епізоотичного стану мисливської фауни.

Ключові слова: мисливська фауна, біотехнічні заходи, чисельність, Лугинське лісництво, козуля європейська, кабан дикий, заєць-русак

ANNOTATION

Dyachok V.A.: “The state of the population of hunting fauna and biotechnical measures for their conservation in the Luhynsk forestry of the Korosten forestry district”. – Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 205 - forestry. – Polissia National University, Zhytomyr, 2026.

The qualification work analyzed the species composition of hunting fauna on the territory of the lands of the Luhynsk Forestry Department and the Korosten Forestry Department. The population size of the main species of hunting animals was studied and the factors influencing their condition were identified. The structure of hunting grounds and the effectiveness of measures to protect and regulate the number of hunting fauna were analyzed.

A set of biotechnical measures aimed at preserving game animals and improving their living conditions has been substantiated. It is recommended to annually record the number of animals, adjust the limits of extraction in accordance with the state of populations, and also carry out constant monitoring of the epizootic state of game fauna.

Key words: hunting fauna, biotechnical measures, number, Luhyn forestry, European roe deer, wild boar, brown hare

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МИСЛИВСЬКОЇ ФАУНИ УКРАЇНИ	8
РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА ЛУГИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА	17
РОЗДІЛ ІІІ. МИСЛИВСЬКА ФАУНА ЛУГИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ТА БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ	23
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний стан природних екосистем України зазнає суттєвих змін під впливом антропогенних факторів, кліматичних коливань та наслідків воєнних дій, що особливо відчутно відображається на чисельності та структурі популяцій мисливської фауни [1, 2, 7, 35]. Збереження біорізноманіття, підтримання екологічної рівноваги та раціональне використання мисливських ресурсів є важливими завданнями мисливського господарства. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження стану популяцій мисливських видів тварин і розробка ефективних біотехнічних заходів, спрямованих на їх охорону та відтворення [8, 16, 17, 30]. Лугинське лісництво, як складова частина лісових екосистем Полісся, характеризується значним потенціалом для існування різноманітних видів мисливських тварин. Водночас інтенсивне природокористування, зміни середовища існування, фактори турбування та недостатній рівень біотехнічного забезпечення можуть негативно впливати на стан їх популяцій [14]. Таким чином, актуальність теми полягає у необхідності оцінки стану популяцій мисливських тварин та обґрунтування біотехнічних заходів їх збереження.

Метою кваліфікаційної роботи є оцінка стану популяцій мисливської фауни в Лугинському лісництві та удосконалення біотехнічних заходів, спрямованих на охорону і збереження мисливських тварин.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати видовий склад мисливської фауни досліджуваної території;
- оцінити чисельність основних мисливських видів;
- визначити чинники, що впливають на стан їх популяцій;

- обґрунтувати біотехнічні заходи щодо збереження мисливських тварин, спрямованих на підтримання чисельності та покращення умов існування.

Об'єкт дослідження є популяції мисливської фауни лісництва.

Предмет дослідження є система біотехнічних заходів спрямованих на підтримання чисельності мисливської фауни

Методи дослідження: зоологічні (визначення фактичної чисельності та просторового розміщення тварин на основі облікових досліджень і візуальних спостережень); мисливсько-господарські (типологія мисливських угідь); статистичні (кількісна обробка, упорядкування та узагальнення даних); порівняльно-аналітичні (оцінка, аналіз і тлумачення отриманих результатів).

Список публікацій автора:

1. Боровський І.Ю., Дячок В.А., Хромець Є.Ю. Фактори впливу на стан мисливських тварин. *«Наукові читання – 2026»* : матеріали наук.-практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів НІП Екології та лісу (1 травня 2026 року). Поліський національний університет. 2026. С. 75-77.

2. Дячок В. Сучасні тенденції зміни чисельності мисливської фауни в Україні та їх вплив на екосистеми. *«Проблеми виробництва і переробки продовольчої сировини та якості і безпечності харчових продуктів»* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (04 червня 2026 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2026. С.144-146.

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення ведення мисливського господарства, підвищення ефективності охорони та відтворення мисливських видів тварин.

Структура та обсяг роботи. Обсяг кваліфікаційної роботи становить 42 сторінки; її оформлено відповідно до встановлених вимог і вона містить 5 фотоматеріалів, 12 таблиць та список використаних джерел, що налічує 41 джерело.

РОЗДІЛ І. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МИСЛИВСЬКОЇ ФАУНИ УКРАЇНИ

1.1. Поняття мисливської фауни та її значення в лісових екосистемах

Під мисливською фауною розуміють сукупність видів диких тварин і птахів, що виступають об'єктами полювання з метою задоволення матеріальних і рекреаційних потреб людини. Мисливська фауна є складовою біорізноманіття, сприяє підтриманню екологічної рівноваги, регулює чисельність рослинних угруповань і тваринного світу та відіграє важливу роль у функціонуванні екосистем та мисливського господарства.

В Україні мисливські ресурси характеризуються значним видовим різноманіттям, до складу якого входять як ссавці, так і птахи, які є об'єктами полювання [24, 35]. Формування такого різноманіття зумовлене впливом географічних особливостей, типів лісових екосистем, кліматичних умов і рівня антропогенного навантаження. Мисливство має в Україні тривалу історію розвитку та виступає важливою складовою лісового господарства та сільського господарства, водночас виконуючи функцію регулювання чисельності окремих видів диких тварин [6, 13, 39].

Сучасна мисливська фауна України налічує понад 100 видів тварин, серед них важливе місце займають як ссавці, так і птахи. До основних представників ссавців належать олень благородний (*Cervus elaphus*), козуля європейська (*Capreolus capreolus*), кабан дикий (*Sus scrofa*), заєць-русак (*Lepus europaeus*), бобр європейський (*Castor fiber*), лисиця звичайна (*Vulpes vulpes*), куниця лісова (*Martes martes*), єнотовидний собака (*Nyctereutes procyonoides*). Серед мисливських птахів поширені фазан (*Phasianus colchicus*), куріпка сіра (*Perdix perdix*), качка кряква (*Anas platyrhynchos*), глухар (*Tetrao urogallus*), тетерук (*Lyrurus tetrix*) і перепілка звичайна (*Coturnix coturnix*) [12, 24, 36].

Фауністичне районування України обумовлює співіснування на її території як європейських і азійських видів мисливських тварин (рис. 1.1).

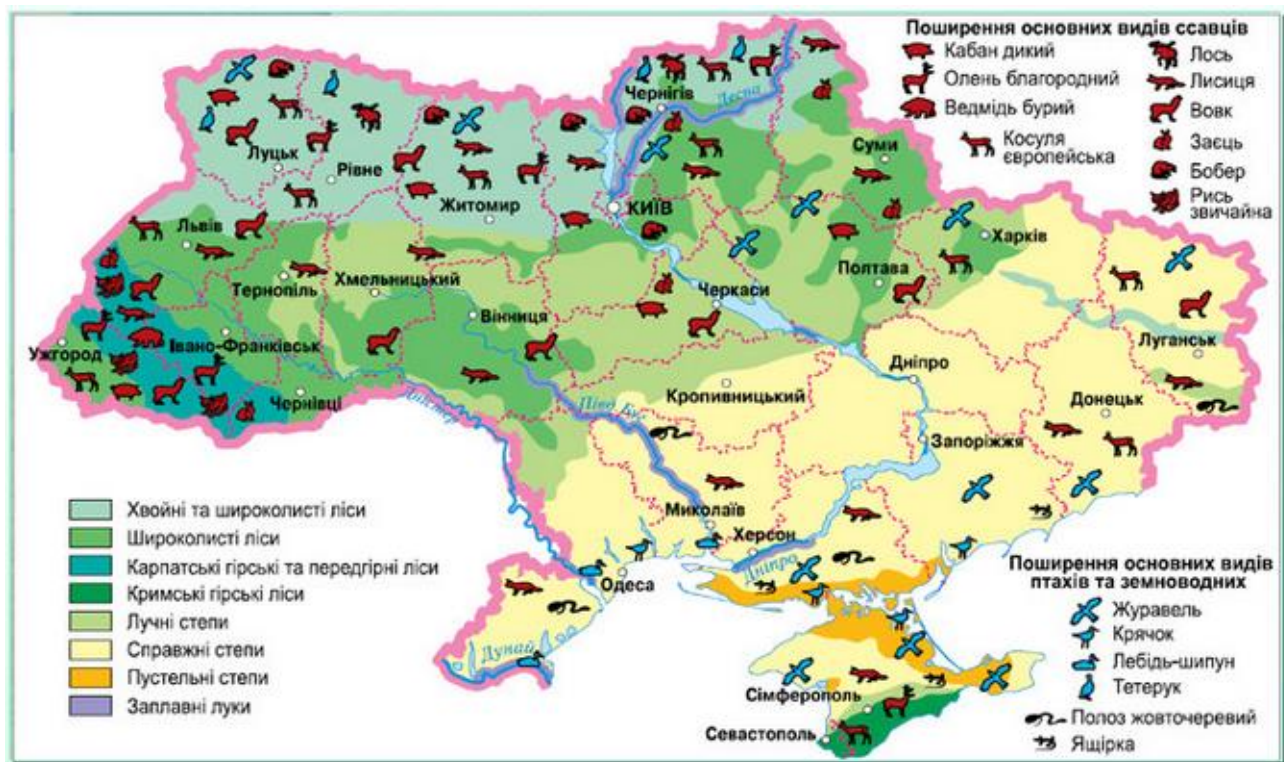

Рис. 1.1. Видове різноманіття тварин України

Це пов'язано з розташуванням країни на межі різних природних зон, що сприяє формуванню багатого та різноманітного фауністичного комплексу. Наприклад, у степовій зоні переважають дрібні копитні, зайцеподібні та численні види гризунів, пристосовані до відкритих і посушливих умов середовища. Водночас у лісовій зоні домінують великі ратичні, хижі ссавці та різноманітні види птахів, що зумовлено наявністю значних лісових масивів і більш вологих кліматичних умов [5].

Такий розподіл тваринного світу відображає вплив природно-кліматичних чинників на формування та поширення мисливської фауни.

Полісся – природна зона, що охоплює північну частину України, характеризується значними площами хвойних і мішаних лісів, розгалуженою мережею боліт, заплавних луків і водно-болотних угідь. Такі умови формують

сприятливе середовище для існування різноманітної мисливської фауни. До основних видів належать олень благородний, козуля європейська, кабан дикий, бобер європейський, а також численні представники птахів – глухар, різні види диких качок та інші водно-болотні й лісові види. Крім того, у регіоні поширені хижі ссавці, зокрема лисиця та куниця, що відіграють важливу роль у підтриманні природної рівноваги екосистем [10, 15].

Лісостепова зона виступає перехідною територією між Поліссям і Степом, де поєднуються елементи лісових і степових екосистем. Тут існує козуля європейська, кабан дикий, лисиця звичайна, тхір, а серед птахів – фазан і куріпка сіра [23].

Степова зона вирізняється переважанням відкритих ландшафтів із незначною лісистістю, що визначає специфіку видового складу мисливських тварин. У цих умовах домінують види, добре пристосовані до життя на відкритих просторах, зокрема заєць-русак, лисиця звичайна, перепілка звичайна та степовий тхір. Їхні екологічні особливості пов'язані з необхідністю швидкого пересування, маскування та витривалості до посушливих умов.

Карпатський регіон представлений гірськими екосистемами з різноманітними висотними поясами, що створює умови для існування специфічної мисливської фауни. Тут поширені великі ссавці та лісові птахи, серед яких ведмідь бурий (*Ursus arctos*), рись (*Lynx lynx*), олень благородний, а також тетерук і глухар. Значна лісистість і складний рельєф сприяють збереженню природних популяцій цих видів.

Таким чином, зональне розташування мисливських угідь безпосередньо визначає видовий склад дичини, її чисельність і біологічні особливості, а також впливає на вибір методів ведення мисливського господарства, включаючи способи обліку, охорони та раціонального використання ресурсів.

1.2. Мисливська фауна Житомирщини

Мисливська фауна Житомирщини характеризується значним видовим різноманіттям і представлена широким спектром ссавців та птахів. За результатами обліку 2025 року в мисливських угіддях Житомирщини чисельність ратичних тварин становила близько 31,4 тис. особин, хутрових – понад 66,5 тис. Зокрема, обліковано близько 22 тис. козуль, 2,3 тис. лосів, 2301 особину оленя благородного та 677 – оленя плямистого, 3,5 тис. диких кабанів, майже 45 тис. зайців, а також 249 муфлонів і 273 лані [10, 28, 22, 29].

Крім зазначених видів, моніторингу підлягають ондатра, бобер, лисиця, вовк, рись та інші види мисливської фауни. Результати обліків свідчать, що в розрізі мисливських господарств, порівняно з попередніми роками, спостерігається тенденція до зростання чисельності диких тварин [40].

Аналіз мисливської фауни Житомирщини здійснюється за такими основними критеріями, як поширення в угіддях, біотопічні особливості, характер живлення та мисливське значення [15].

Серед ссавців середнього розміру найбільш поширеними є козуля європейська (рис. 1.2) та кабан дикий (рис. 1.3).

Козуля європейська (*Capreolus capreolus* Linnaeus, 1758) належить до ссавців родини оленевих (*Cervidae*). Це невеликий олень із легкою, витонченою будовою тіла та коротким тулубом. Вуха довгі (12–14 см), загострені; майже не помітний рудиментарний хвіст (2-3 см). Забарвлення тварини однорідне: у літній період воно руде, а взимку набуває сіруватого відтінку. Світлі ділянки шерсті на сидницях під хвостом формують так зване «дзеркало» [20, 41].

Рис. 1.2. Козуля європейська (*Capreolus capreolus*)

У молодих особин характерне плямисте забарвлення. Шерстний покрив густий, але з ламким волоссям. Самиці є безрогими, тоді як у самців роги прямі, невеликі, розміщені майже вертикально та зазвичай мають по три відростки у кінцевій частині (в азійських підвидів - до п'яти).

Відомо п'ять підвидів козулі. Європейські форми відрізняються меншими розмірами: довжина тіла становить 100–135 см, висота в холці – 75-90 см, маса – 20-37 кг. Азійські підвиди є більшими: довжина тіла може досягати 150 см, а маса — до 60 кг. У всіх підвидів самиці, як правило, дрібніші за самців.

У літній період козулі зазвичай тримаються невеликими групами: самиці перебувають разом із молодняком, тоді як дорослі самці можуть бути поодинокими або формувати невеликі групи по 2–3 особини. Восени, після завершення періоду гону, утворюються змішані стада чисельністю до 20-30 голів, які розпадаються навесні. Період гону у козулі припадає на серпень–вересень. Самці досягають статевої зрілості та беруть участь у розмноженні переважно на 3–4-му році життя, тоді як самиці – на 3-му, інколи вже на 2-му році. Зазвичай на

одного самця припадає 2–3 самиці, хоча можливі випадки, коли самець тримається лише з однією самицею протягом усього періоду гону, що свідчить про часткову полігамію. Зазвичай самка народжує 2 телят, рідше – 1 або 3. Середня тривалість життя становить 11–12 років, при цьому окремі самиці можуть доживати до 16 років.

Кабан дикий (*Sus scrofa* Linnaeus, 1758) належить до одного з десяти видів роду Свині (*Sus*), родини Свинячі (*Suidae*) ряду Парнокопитних [18, 20, 25, 28]. Вважається широко розповсюдженим видом мисливської фауни. Це масивна тварина з кремезною будовою тіла: довжина може сягати до 2 м, висота в холці – до 1,1 м, а маса – до 450 кг, причому самці зазвичай більші за самиць. Забарвлення варіює від темно-сірого до чорного або бурого. У багатьох особин добре помітні бакенбарди та грива в ділянці потилиці, тоді як молоді тварини мають характерне смугасте забарвлення (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Кабан дикий (*Sus scrofa*)

Групи дикого кабана формуються з 6–20 особин, проте іноді реєструються й великі стада чисельністю до 100 тварин. Така структура зберігається до початку нового сезону парування, коли дорослі самці, що раніше трималися поодиночі, долучаються до боротьби за самиць. Самці зазвичай контролюють 1–3 самок, хоча в окремих випадках їх кількість може сягати 8. Після завершення періоду розмноження самці залишають групи. У самиць зазвичай народжується від 4 до 8 поросят, однак зафіксовані випадки, коли приплід становив до 12-13 новонароджених.

Кабан здатний освоювати різноманітні біотопи, зокрема плавні, чагарникові зарості в долинах річок та болотисті масиви очерету. Основними місцями його існування є очеретяні та чагарникові угруповання, а також вологі листяні й мішані ліси, з яких тварина виходить на відкриті території – поля, луки та сільськогосподарські угіддя. Важливу роль у виборі середовища проживання відіграє мозаїчність ландшафту, що поєднує ліси, болота, луки та поля. Такі умови забезпечують сприятливе існування кабана в літній період і підвищують його виживання взимку.

Дорослий кабан протягом доби споживає приблизно 3–6 кг корму, основну частину якого здобуває з лісової підстилки та ґрунту. Попри те, що дикий кабан переважно живиться плодами, жолудями, насінням і кореневищами рослин, він є всеїдною твариною та споживає широкий спектр кормів, зокрема й тваринного походження. Під час пошуку корму кабани можуть здійснювати міграції за межі постійних ділянок проживання та заселяти нові території.

Зір у цієї тварини розвинений відносно слабо, натомість добре розвинений нюх. Кабан здатний відчувати запах людини, особливо за напрямком вітру, на відстані приблизно до 400 м.

Заєць сірий або заєць-русак (*Lepus europaeus*) є видом ссавців ряду зайцеподібні, широко поширеним на території Житомирщини [28]. Є одним із

найчисельніших хутрових звірів. У літній період його хутро має сірувато-глинястий відтінок із рудуватим забарвленням, тоді як узимку стає більш сірим, а з боків навіть світлішим, майже білуватим (рис.1.4). Водночас заєць-русак ніколи не набуває повністю білого забарвлення, на відміну від зайця-біляка.

Рис. 1.4. Заєць сірий або заєць-русак (*Lepus europaeus*)

Довжина тіла становить 55-70 см, довжина клиноподібного хвоста – 8-12 см, маса – 4-10 кг. У зайця-русака задні кінцівки значно довші за передні, а ступні вузькі та видовжені, повністю вкриті шерстю. Вуха довгі, ланцетоподібні, притиснуті до голови; вони заходять далі за кінець морди, а по їх зовнішньому краю проходить темна смуга.

Як правило, заєць-русак заселяє відкриті простори, надаючи перевагу широким полям, прирічковим долинам, переліскам, лісосмугам, невеликим острівним лісам, балкам та ярам. У зимовий період він нерідко переміщується до зелених зон міст, околиць населених пунктів і дачних територій.

За живленням заєць-русак є типовим рослиноїдним видом. Влітку його раціон складається з різноманітних зелених соковитих та прив'ялених трав'янистих рослин, тоді як узимку основу харчування становлять сухі рослини, молоді гілки, бруньки та насіння. Згідно з дослідженнями, на території області він активно споживає 106 видів рослин, а ще близько 40 видів використовує епізодично.

У місцевих умовах зайці зазвичай паруються 2-3 рази на рік. Період гону у зайця-русака розпочинається наприкінці січня або в другій декаді лютого. Зайченята з'являються на світ у звичайному укритті з масою близько 100 г. У перші 5–6 днів зайчиха перебуває неподалік, контролює приплід і за потреби захищає його від небезпеки. Приблизно на 7–8 день зайченята починають споживати рослинний корм і переходять до самостійного способу життя. У віці півтора місяця їхня маса досягає близько 1 кг, а ще через аналогічний період – приблизно 2 кг. Молоді особини, народжені у березні-квітні, на початку мисливського сезону майже не відрізняються від дорослих тварин.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА ЛУГІНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

2.1. Організація території мисливського господарства Лугинського лісництва

Мисливські угіддя Лугинського лісництва Коростенського надлісництва розташовані на території Коростенського району (до 2020 року Лугинський та Овруцький райони) Житомирської області [27, 37]. Площа мисливських угідь Лугинського лісництва становить – 10817,7 га (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Територія Лугинського лісництва Коростенського надлісництва

Назва землекористувача	Квартали	Площа, га	Назва ОТГ, старостинського округу
Липницьке лісництво	1-7, 11, 14, 18-21, 25-32, 39-54	2457,7	Лугинська селищна ОТГ
	12, 13, 15-17, 22-24, 33-38	1307,2	Лугинська селищна ОТГ Повчанський старостинський округ
	8-10	252,7	Овруцька міська ОТГ Норинський старостинський округ
Разом по лісництву 4017,6 га			
Лугинське лісництво	1-51, 111-114	1924,5	Лугинська селищна ОТГ
Разом по лісництву 1924,5 га			
Повчанське лісництво	1-6, 51, 52	887,6	Овруцька міська ОТГ Норинський старостинський округ
	7-50	3988,0	Лугинська селищна ОТГ Повчанський старостинський округ
Разом по лісництву 4875,6 га			
ВСЬОГО: 10817,7 га			

Власники землі, земле- користувачі	Загальна площа, га	Лісові угіддя				Нелісові землі					
		Всього лісових угідь	в т.ч.			Рілля	Луки	Води	Болота	Інші землі	Всього нелісових земель
			Хвойний ліс	Листяний ліс	Змішаний ліс						
Обхід №1											
Липницьке лісництво (кв. 1-54)	4017,6	3801,5	1885,3	825,9	1090,3	1,9	15,1	1,1	132,6	65,4	216,1
Всього по обходу №1	4017,6	3801,5	1885,3	825,9	1090,3	1,9	15,1	1,1	132,6	65,4	216,1
Обхід №2											
Лугинське лісництво кв. 1-51, 111- 114	1924,5	1743,3	920,8	569,5	253,0		24,8		124,8	34,8	181,2
Всього по обходу №2	1924,5	1743,3	920,8	569,5	253,0		24,8		124,8	34,8	181,2
Обхід №3											
Повчанське лісництво кв. 1-52	4875,6	4466,7	3466,1	458,7	541,9	0,7	23,7	0,4	284,4	99,7	408,9
Всього по обходу №3	4875,6	4466,7	3466,1	458,7	541,9	0,7	23,7	0,4	284,4	99,7	408,9
Всього по господарству	10817,7	10011,5	6272,2	1854,1	1885,2	2,6	63,6	1,5	541,8	196,7	806,2
Лісових угідь – 10011,5 га, польових угідь – 262,9 га, водно-болотних угідь - 543,3 га											
Всього: 10817,7 га											

Відповідно до вимог статті 27 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», площа земель відтворювальних ділянок, відповідає встановленим нормам, причому лісництво виділяє під них не менше 20% території з найсприятливішими кормовими та захисними умовами [26].

З метою відтворення мисливських видів відтворювальні ділянки створено для лося, дикого кабана, козулі європейської та зайця-русака. По їх периметру встановлено попереджувальні знаки, які інформують про заборону полювання та виконують просвітницьку функцію. Окрім цього, на цих територіях здійснюються біотехнічні заходи, зокрема підгодівля тварин, облаштування укриттів і облік їх чисельності, що сприяє підтриманню стабільних та життєздатних популяцій мисливської фауни.

Під відтворювальні ділянки було відведено 2311,7 га угідь з кращими кормовими та захисними властивостями, що становить 21,36% від загальної площі угідь мисливського господарства (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Локалізація відтворювальних ділянок у Лугинському лісництві

Місце розташування	Загальна площа, га	Спеціалізація
Липницьке лісництво кв. 4, 6, 7, 8-10, 15, 47, 48, 51, 52, 54 в т.ч. ботанічний заказник місцевого значення «Липницький» (кв. 47 вид. 18, 42, кв. 51 вид. 26-30, кв. 52 – 230,00 га) та лісовий заказник місцевого значення «Мощаниця» (кв. 8, кв. 9 вид. 29-56, кв. 10 вид. 28-36 – 136,8 га)	741,40	Відтворення лося, кабана дикого та козулі
Лугинське лісництво кв. 9, 10, 17-19, 26, 37, 39, 43, 111-114	456,30	Відтворення лося, кабана дикого, козулі та зайця-русака
Повчанське лісництво кв. 49, 12, 22, 24, 31, 38, 39, 51	1114,00	Відтворення лося, кабана дикого, козулі та зайця-русака
Всього	2311,70	

Мисливські угіддя поділено на три єгерські обходи відповідно до вимог ст. 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» (табл. 2.4).

Межі єгерських обходів визначено по кварталних просіках та інших природних і штучних розмежувальних лініях у лісництвах:

Обхід №1 – Липницьке лісництво (кв. 1-54) – площею 4017,6 га;

Обхід №2 – Лугинське лісництво (кв. 1-51, 111-114) – площею 1924,5 га;

Обхід №3 – Повчанське лісництво (кв. 1-52) – площею 4875,6 га.

Таблиця 2.4.

Структура мисливських угідь за єгерськими обходами

№ обходу	Місце розташування	Кwartали	Площа, га
1	Липницьке лісництво	кв. 1-54	4017,6
2	Лугинське лісництво	кв. 1-51, 111-114	1924,5
3	Повчанське лісництво	кв. 1-52	4875,6
Всього по господарству: 10817,7 га			

Єгерські обходи мають структуру, яка включає комплекс біотехнічних споруд, спеціально облаштованих місць для полювання (вишок, засідок), а також зон відпочинку. Межі єгерських обходів визначено по кварталних просіках та інших природних і штучних розмежувальних лініях.

На території мисливського господарства Лугинського лісництва знаходяться 2 території природно-заповідного фонду, які віднесено до відтворювальних ділянок (табл. 2.5). Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», полювання на всіх територіях ПЗФ розташованих в межах мисливських угідь господарства – заборонено!

Таблиця 2.5.

**Території природно-заповідного фонду у межах мисливських угідь
Лугинського лісництва**

Назва території	Категорія	Площа, га	Місце розташування	Рішення
«Липницький»	ботанічний заказник місцевого значення	230	кв. 47 вид. 18. 42, кв. 48, кв. 51, вид. 26-30, кв. 52 Липницьке лісництво	Обласної ради XXII скликання від 03.03.1995 р.
«Мощаниця»	лісовий заказник місцевого значення	136,8	кв. 8, кв. 9 вид. 29-56, кв. 10 вид. 28-36 Липницьке лісництво	Рішення 26 сесії Житомирської облради 5 скликання від 08.09.2010 р. №1163

2.2. Програма та методика досліджень

Для комплексного аналізу структури мисливських угідь було використано таблицю «Класифікація мисливських угідь за класами бонітету в межах природних зон», подану в «Настанові з упорядкування мисливських угідь» [34]. Визначення структури угідь ґрунтується на їх типологічній характеристиці та бонітуванні. Упродовж 2024–2025 років дослідження здійснювалися на території Лугинського лісництва Коростенського надлісництва. Оцінювання стану мисливської фауни проводили на основі даних щорічних обліків чисельності, результатів польових спостережень, а також матеріалів мисливських господарств та звітності Державного агентства лісових ресурсів України [32, 33, 38].

У ході дослідження структури угідь лісництва, а також вивчення видового складу та чисельності мисливської фауни і факторів, що впливають на просторове переміщення у межах Лугинського лісництва, застосовано комплекс методів: мисливсько-господарські (типологія угідь на придатність для існування мисливських тварин); статистичні (систематизація і узагальнення зібраних даних); зоологічні (визначення фактичної чисельності та переміщення тварин на

основі обліку і візуальних спостережень); порівняльно-аналітичні (аналіз та інтерпретація отриманих результатів).

Під час виконання роботи використовували методи кількісного обліку мисливської фауни для визначення чисельності їх популяцій. Відносний метод кількісного обліку ґрунтувався на візуальній (окомірній) оцінці кількості особин певного виду. Абсолютний метод передбачав проведення суцільного обліку тварин у межах мисливських угідь. Крім того, застосовували маршрутні обстеження територій, аналіз слідів життєдіяльності тварин, облік за слідами на снігу, а також узагальнення даних єгерської служби та матеріалів попередніх обліків. Отримані результати використовували для оцінки динаміки чисельності основних видів мисливської фауни, визначення стану їх популяцій та ефективності проведених біотехнічних заходів для подальшої розробки рекомендацій щодо раціонального ведення мисливського господарства і збереження біорізноманіття.

Подальший етап дослідження був спрямований на аналіз чинників, які можуть впливати на стан популяцій основних видів тварин. Серед таких факторів розглядалися: стан і структура мисливських угідь, поширення інфекційних захворювань серед диких тварин, виконання біотехнічних заходів, міграційні процеси між суміжними територіями, наявність хижаків та інші екологічні чинники.

Особливу увагу приділяли впливу антропогенних факторів, зокрема наслідкам воєнних дій, лісових пожеж, незаконного добування тварин. Також оцінювали забезпеченість тварин кормовою базою, наявність місць укриття та умови відтворення популяцій. Проведений аналіз дозволив визначити основні фактори, що негативно або позитивно впливають на чисельність мисливської фауни, та обґрунтувати необхідність проведення біотехнічних заходів.

РОЗДІЛ III. МИСЛИВСЬКА ФАУНА ЛУГІНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ТА БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ

3.1. Типологічна оцінка угідь лісництва

Лугинське лісництво Коростенського надлісництва розміщене в межах земель державного лісового фонду. Загальна площа території лісництва становить 10817,7 га. На таблиці 3.1. видно, що територія лісництва за типами угідь характеризується переважанням лісових насаджень, частка яких становить близько 92,6% загальної площі. У структурі лісових угідь змішані ліси займають 17,43%, хвойні – 57,93%, а листяні – 17,14%. Орні землі становлять 0,02%, луки – 0,59%, болота – 5,01% і водойми – 0,01% від загальної площі угідь. Непридатні угіддя для ведення мисливського господарства становлять – 1,82%.

Таблиця 3.1.

Поділ площі за типами мисливських угідь Лугинського лісництва

Тип угідь	Площа	
	га	%
Ліс хвойний	6265,4	57,92
Ліс хвойний (ялина)	6,8	0,06
Ліс листяний	1854,1	17,14
Ліс змішаний	1885,2	17,43
Землі орні	2,6	0,02
Луки	63,6	0,59
Болота	541,8	5,01
Водойми	1,5	0,01
Разом	10621,0	98,18
Інші землі	196,7	1,82
Всього	10817,7	100

Розподіл площі угідь по категоріям в загальному складає: лісові – 10011,5 га, польові – 66,1 га і водно-болотні – 543,3 га.

Упродовж 2020-2023 років рубки головного користування в межах єгерських обходів були проведені на площі 115,2 га в обході №1, 125,4 га – в обході №2 та 114,7 га – в обході №3. Після завершення рубок усі ділянки державного лісового фонду були заліснені. Проведення лісгосподарських заходів суттєво не вплинуло на типологічні умови середовища існування мисливської фауни.

Типологія угідь Лугинського лісництва за роки ведення мисливського господарства не змінилася та має придатність для існування популяції копитних тварин та хутрових звірів.

3.2. Бонітування мисливських угідь лісництва

Якісне оцінювання мисливських угідь (бонітування) здійснене у 2019 році під час внесення змін до мисливського впорядкування, дозволило оцінити потенційні можливості ведення мисливського господарства на основі якісної характеристики цих територій.

У таблиці 3.2 наведено розподіл придатних угідь для основних видів мисливських тварин за бонітетами в Лугинському лісництві у розрізі єгерських обходів, а також розрахунок середнього бонітету.

Типи мисливських угідь істотно відрізняються за своїми кормовими та захисними властивостями, що зумовлює їх різну цінність для мисливських тварин. На основі бонітування визначається оптимальна чисельність мисливської фауни.

У межах Лугинського лісництва для лося європейського придатними є 10621,0 га угідь, із яких 2752,6 га (25,9 %) зараховано до першого класу бонітету. До складу цієї категорії входять молодняки II групи та середньовікові

насадження з наявністю чагарників, підліску або підросту, що характеризуються найвищими кормовими та захисними властивостями для даного виду (табл. 3.2).

Другий клас бонітету охоплює 23,6 % угідь, що відзначаються досить високою продуктивністю. В основному переважають стиглі та пристигаючі насадження з добре розвиненим чагарником, підліском та підростом.

За результатами оцінки угіддя третього і п'ятого класів бонітету характеризуються обмеженою придатністю для лося; оскільки їх площа становить відповідно 19,6 % та 24,4 %. Натомість угіддя четвертого класу бонітету охоплюють всього 6,5 % і вважаються непридатними для існування даного виду тварин. Відповідно до представлених показників, середній клас бонітет угідь становить 2,80. Це дозволяє віднести їх до категорії середньої продуктивності для лося європейського.

Таблиця 3.2.

Розподіл угідь за цінністю для основних видів мисливських тварин

Види тварини	Площа, га	Розподіл площі угідь по класам бонітету, %					Середній розрахунковий бонітет
		I	II	III	IV	V	
Лось	10621,0	25,9	23,6	19,6	6,5	24,4	2,89
Козуля	10621,0	3,2	26,3	38,6	24,4	7,5	3,07
Кабан	10621,0	1,7	26,0	24,9	47,3	0,1	3,18
Заєць-русак	10621,0	12,6	14,0	26,6	42,3	4,5	3,12
Куниця	6991,3	-	-	23,6	76,4	-	3,76

За результатами оцінки територія Лугинського лісництва характеризується дещо нижчим рівнем сприятливості для козулі європейської (табл. 3.2). Розрахований середній бонітет становить 3,07. У структурі угідь найбільшу частку займають ділянки третього класу бонітету – 38,6% від загальної площі. Натомість наявні угіддя, які є непридатними для перебування

козулі, їх частка становить 7,5 % загальної площі. Попри це, угіддя для козулі європейської оцінюються як задовільні.

Серед мисливських угідь Лугинського лісництва середній показник бонітету для кабана дикого становить 3,18. Найбільшу частку становлять угіддя четвертого класу продуктивності – 47,3 %. Угіддя другого класу (26,0 %) та третього класу (24,9 %), за відсутності угідь п'ятого класу бонітету, загалом формують середній рівень продуктивності угідь для існування дикого кабана, тобто характеризуються середньою цінністю кормових і захисних властивостей (табл. 3.2).

Для зайця-русака середній бонітет становить 3,12, що загалом характеризує мисливські угіддя як цілком задовільні. Отримані дані свідчать про наявність прийнятних, однак не оптимальних умов для існування цього виду. У структурі мисливських угідь переважають ділянки четвертого класу бонітету, площа яких становить 42,3 % загальної території. Такі угіддя характеризуються недостатньо сприятливими умовами для існування зайця-русака.

Для куниці найбільш придатними є угіддя четвертого класу бонітету, які становлять 76,4 % площі. Ці території характеризуються достатньо розвиненою кормовою базою завдяки наявності плодів, ягід і насіння. Захисні умови забезпечуються різноманітною рослинністю – деревною, кущовою, чагарниковою та трав'яною, що формує сприятливі укриття властивості насаджень. Друге місце за рівнем придатності займають мисливські угіддя третього класу бонітету (23,6 %).

Подальший етап досліджень був спрямований на аналіз чинників, які визначають цінність лісових угідь та впливають на стан диких тварин. Результати оцінки впливу різних факторів на популяції основних видів мисливської фауни в межах мисливських угідь Лугинського лісництва наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Середній клас бонітету угідь Лугинського лісництва з урахуванням чинників впливу

Чинники, що впливають на цінність угідь	Види тварин				
	Лось	Козуля	Кабан	Засць	Куниця
	Середній клас бонітету				
	2,80	3,07	3,18	3,12	3,76
Чинники, незалежні від користувачів мисливських угідь					
Клімат	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Чинник неспокою	0,02	0,04	0,02	0,02	0,02
Окультуреність ландшафту	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Мозаїчність угідь	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Забезпеченість водними джерелами	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Рельєф	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Загибель мисливських тварин	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Чинники, залежні від користувачів мисливських угідь					
Вплив хижаків	0,02	0,4	0,02	0,02	0,02
Вплив конкурентів	0,02	0,04	0,02	0,02	0,02
Санітарний стан	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Браконьєрство	0	0	0	0	0
Формування популяції мисливських тварин	0,02	0	0,02	0,02	0
Додаткова кормова база	0,1	0,1	0,1	0	0
Ефективність біотехнічних заходів	0,1	0,1	-0,2	-0,2	0
Загальний коефіцієнт впливу +/-	+0,42	+0,62	+0,12	+0,02	+0,20
Загалом	3,22	3,69	3,3	3,14	3,96
Середній клас бонітету з урахуванням чинників	3,2	3,7	3,3	3,1	4,0

Отже, аналіз даних таблиці показує, що в мисливських угіддях Лугинського лісництва проведення біотехнічних заходів для дикого кабана та зайця-русака має позитивний вплив і частково компенсує дію негативних чинників, підвищуючи розрахунковий СПЦ на 0,2 одиниці. У підсумку сумарний коефіцієнт впливу відповідно до таблиці становить +0,02 одиниці.

3.3. Характеристика видового складу та чисельності мисливської фауни

Основу мисливських ресурсів становить сукупність диких тварин, що є важливою складовою раціонального природокористування та слугує базою для організації мисливськогосподарських заходів [11, 21, 33].

Мисливські угіддя Лугинського лісництва характеризуються значним видовим різноманіттям мисливської фауни. Серед копитних тварин тут поширені лось, козуля європейська та кабан дикий. До хутрових звірів належать заєць-русак, вивірка звичайна, куниця лісова, куниця кам'яна, лисиця звичайна, вовк, борсук, бобер і ондатра. Також у межах угідь представлена різноманітна перната дичина.

Крім поширених мисливських видів, на території лісництва трапляються й тварини, занесені до Червоної книги України. Серед хутрових звірів це видра і норка європейська, а серед птахів – орябок, тетерук і глушець.

Домінуюче місце у структурі мисливської фауни лісництва займають ратичні тварини, які мають найбільше господарське значення. До цієї групи належать козуля європейська, лось та кабан дикий.

На сьогодні саме ці види тварин мають важливе значення у формуванні структури мисливських угідь та залишаються найбільш доступним об'єктом полювання.

На основі результатів зимового обліку мисливської фауни у Лугинському лісництві встановили чисельність їх популяції у 2025 році дані щодо їх чисельності подано в таблиці 3.4.

Серед копитних тварин провідне місце за чисельністю посідає козуля, на яку припадає 66% загальної популяції. Другу позицію займає дикий кабан із часткою 24,3%, а найменш чисельним видом є лось, частка якого становить 9,7%.

Таблиця 3.4

**Чисельність мисливських тварин в угіддях
Лугинського лісництва (2025 рік)**

Вид тварин	Чисельність мисливської фауни
Лось	12
Козуля	82
Кабан	30
Заєць-русак	43
Куниця	18
Всього:	185

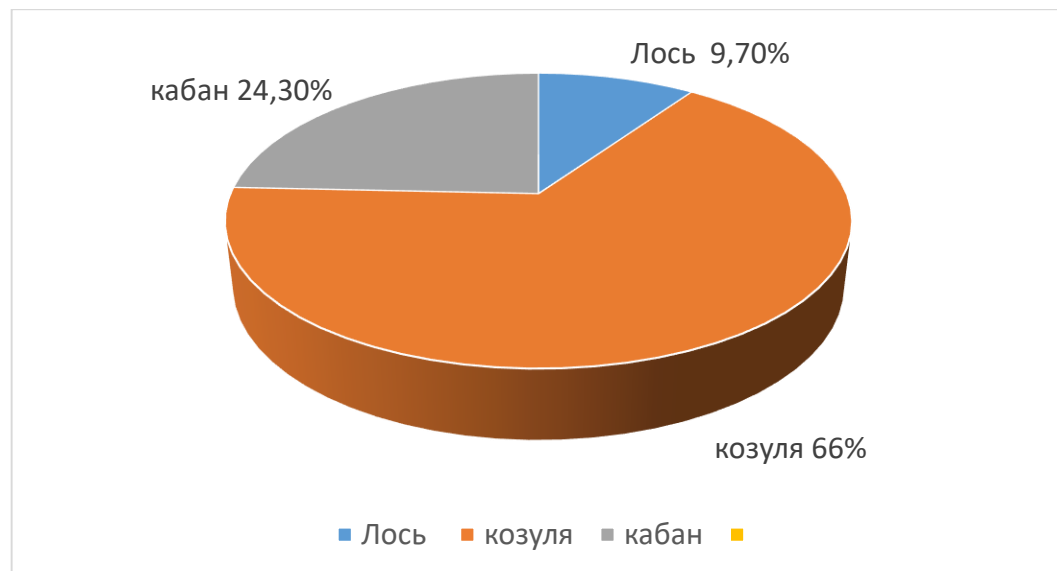

Рис. 3.1 Розподіл чисельності копитних тварин

У структурі основних видів мисливської фауни у 2025 році значну частку становили хутрові звірі. Домінуючим видом серед хутрових звірів залишався заєць-русак (70%), тоді як друге місце за чисельністю посідає куниця лісова 30% (рис. 3.2).

3.4. Експлуатаційні заходи в Лугинському лісництві

Оптимальна чисельність та щільність тварин в угіддях

Для оцінки раціонального використання мисливських угідь визначали оптимальну чисельність та оптимальну щільність тварин, тобто таку кількість особин, за якої забезпечується ефективне ведення мисливського господарства. Варто зазначити, що надмірне зростання популяцій є небажаним, оскільки це призводить до виснаження кормових ресурсів, що може спричинити міграцію тварин або зниження їх виживаності.

Водночас у випадках, коли щільність мисливських тварин перевищує оптимальні показники, але не виходить за межі допустимого рівня, доцільним є проведення селекційного відстрілу.

Оптимальні показники щільності окремих видів мисливської фауни (на 1000 га угідь) встановлювали відповідно до Настанови [34], враховуючи середній клас бонітету мисливських угідь.

У таблиці 3.10 подано розрахунок оптимальної чисельності основних видів мисливських тварин у межах мисливських угідь лісництва з урахуванням середнього класу бонітету.

Встановлено, що оптимальні показники чисельності лося – 33 особини, козулі – 90 особин, дикого кабана – 36 особин, зайця-русака – 265 особин та куниці лісової – 20 особин суттєво перевищують фактичну чисельність відповідних популяцій мисливської фауни.

Отримані результати вказують на те, що мисливські угіддя Лугинського лісництва характеризуються задовільними та відносно сприятливими кормовими і захисними умовами для існування диких тварин. Водночас фактична чисельність мисливських видів не перевищує оптимально допустимі показники, що свідчить про стабільність умов їх перебування та достатню забезпеченість кормовими ресурсами.

Таблиця 3.5.

**Оптимальна чисельність мисливських тварин в угіддях
Лугинського лісництва**

Показники	Вид тварин				
	Козуля	Лось	Кабан	Засць	Куниця
Факт. чисельність, гол.	82	12	30	43	18
Оптимальна щільність, гол./тис.га	8,5	3,2	3,4	25	3,0
Оптимальна чисельність, гол.	90	33	36	265	20
Середній клас бонітету	3,07	2,80	3,18	3,12	3,76
Площа угідь, га	10621,0	10621,0	10621,0	10621,0	6991,3

Біотехнічні заходи для збереження мисливських видів тварин в лісництві

Одним із найважливіших біотехнічних заходів є забезпечення мисливських тварин достатньою кількістю кормів. У зимовий період природна кормова база значно скорочується, тому виникає потреба у проведенні підгодівлі тварин. Для цього в угіддях облаштовують годівниці, кормові майданчики та солонці [3, 9].

Для копитних тварин, зокрема для козулі та дикого кабана, використовують сіно, зернові культури, коренеплоди, жолуді та мінеральні підкормки. Для зайця-русака ефективним є викладання гілкового корму та сіна. Регулярне поповнення кормових запасів сприяє зменшенню зимової смертності та підтриманню стабільної чисельності популяцій.

Обчислення потреби в кормах на зимовий період для тварин в угіддях лісництва представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6.

**Норми кормів для основних видів мисливських тварин в угіддях
Лугинського лісництва**

Корми		Разом	Вид тварин		
			Козуля	Кабан	Засць
Сіно різнотрав'я	норма		10	-	1
	обсяг	863	820	-	43
Гілячкові віники, шт.	норма		20	-	-
	обсяг	1640	1640	-	-
Зерноsumіш, кг	норма		15	30	-
	обсяг	2130	1230	900	-
Коренеплоди, кг	норма		30	100	2
	обсяг	5546	2460	3000	86
Качани кукурудзи, шт	норма		20	80	2
	обсяг	4126	1640	2400	86
Снопик зернові, шт	норма		-	-	5
	обсяг	215	-	-	215
Сіль, кг	норма		2	1	1
	обсяг	237	164	30	43

Розраховані обсяги заготівлі кормів дають змогу підтримувати достатній рівень підгодівлі тварин у зимовий період, сприяють збереженню їх чисельності та знижують імовірність ослаблення чи загибелі через дефіцит природної кормової бази.

Біотехнічне облаштування мисливських угідь

У Лугинському лісництві для мисливських тварин облаштовано підгодівельні майданчики, годівниці та солонці, призначені для забезпечення

потреб основних видів мисливських тварин (табл. 3.7.). Розміщення таких об'єктів здійснюється у місцях природного перебування тварин – на узліссях, у полезахисних лісосмугах і серед чагарникової рослинності, що сприяє кращій доступності кормів та підвищує ефективність проведення біотехнічних заходів.

Для козулі солонці зазвичай поєднують із годівницями, а для дикого кабана облаштовують підгодівельні майданчики, захищені від опадів навісами з очерету або рогози. Солонці для зайця розміщують у розщепх пеньків, а також у пнях чи колодах.

Таблиця 3.7.

**Перелік біотехнічних споруд для тварин в угіддях
Лугинського лісництва**

Вид тварин	Годівниці, навіси	Підгодівельні майданчики	Солонці
Лось	2	-	2
Козуля європейська	4	-	4
Кабан дикий	-	3	3
Заєць	-	2	2
Всього	4	5	5

Біобезпека в угіддях Лугинського лісництва

У мисливських угіддях Лугинського лісництва система біобезпеки спрямована на недопущення поширення вірусу африканської чуми свиней серед популяції дикого кабана. Основними заходами є постійний моніторинг, регулювання чисельності тварин і дотримання суворих санітарно-ветеринарних вимог [4]. Важливе відмітити, що угіддях регулярно обстежують на виявлення загинувших диких кабанів та їх подальше оперативне спалювання або захоронення у спеціально визначених місцях на глибині не менше 2 м, що дає змогу запобігти інфікуванню ґрунту й інших тварин. При виявленні загинувших кабанів їх трупи

повинні спалюватися, а додатковим заходом є проведення дезінфекції у місцях виявлення трупів. Важливим заходом біобезпеки є профілактика сказу серед хижаків двічі на рік (восени і навесні), що мешкають в угіддях. Пероральну імунізацію хижаків (лисиці та вовка) проводять шляхом розповсюдження принад з вакциною.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Аналіз сучасного стану мисливської фауни Лугинського лісництва Коростенського надлісництва дає змогу сформулювати висновки щодо збереження основних видів тварин в угіддях та перспектив їх раціонального використання, як мисливського ресурсу.

2. У структурі мисливських угідь Лугинського лісництва переважають лісові території, які займають 92,6 % загальної площі. Найбільшу частку серед них становлять листяні ліси – 17,14 %, хвойні насадження охоплюють 57,93 %, а змішані ліси – 17,43 %.

3. Мисливська фауна лісництва характеризується значним видовим різноманіттям. Серед копитних видів поширені лось, козуля європейська та кабан дикий. До хутрових звірів належать заєць-русак, білка звичайна, куниця лісова, куниця кам'яна, лисиця звичайна, вовк, борсук, бобр і ондатра. Також у межах угідь трапляються різні види пернатої дичини. Окрім цього, на території лісництва зафіксовано окремі види тварин, занесені до Червоної книги України, зокрема видру, норку, а серед птахів – орябка, тетерука та глушця. Наявність такого різноманіття мисливської фауни свідчить про сприятливий природно-екологічний стан угідь, достатню кормову базу та наявність захисних біотопів, необхідних для існування тварин.

4. Відповідно до результатів обліку мисливських тварин у межах угідь Бехівського лісництва, серед ратичних видів переважають лось – 12 особин,

козуля – 82 особини та дикий кабан – 30 особин. Серед хутрових звірів найбільш поширеними є заєць-русак – 43 особини і куниця лісова – 18 особин.

5. Площі лісових угідь, придатних для існування ратичних тварин і хутрових звірів, є відносно невеликими: для лося, козулі, дикого кабана та зайця-русака вони становлять 10621 га, тоді як для куниці лісової – 5344,5 га. Водночас угіддя характеризуються задовільними кормовими та захисними умовами. Середній показник продуктивності угідь складає: для лося – 2,89, козулі – 3,07, дикого кабана – 3,18, зайця-русака – 3,12, а куниці лісової – 3,76.

6. Оптимальні показники чисельності для лося (33 гол.), козулі (90 гол.), дикого кабана (36 гол.), зайця-русака (265 гол.) та куниці лісової (20 гол.) суттєво перевищують фактичну кількість тварин у мисливських угіддях. Це вказує на те, що угіддя Бехівського лісництва мають задовільні та середні за якістю кормові й захисні умови для існування мисливської фауни. Разом із тим фактична чисельність тварин не перевищує оптимально допустимих меж, що свідчить про збалансований стан популяцій та достатнє забезпечення їх кормовими ресурсами.

7. У мисливському господарстві реалізовані біотехнічні заходи характеризуються достатнім рівнем ефективності та забезпечують основні потреби наявних видів мисливських тварин. Систематичне проведення підгодівлі, облаштування підгодівельних споруд та контроль за станом місць перебування тварин сприяють підтриманню стабільної чисельності мисливської фауни й покращенню умов її існування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Для удосконалення ведення мисливського господарства у Лугинському лісництві доцільно впровадити комплекс заходів, спрямованих на усунення наявних проблем у мисливських угіддях. Зокрема, необхідно створювати та підтримувати кормові поля, підгодівельні майданчики, солонці й захисні укриття

для мисливських тварин, особливо в осінньо-зимовий період, що сприятиме підвищенню рівня виживаності та стабілізації чисельності популяцій.

2. Важливим напрямом є проведення щорічного обліку чисельності мисливської фауни з подальшим коригуванням лімітів добування відповідно до фактичного стану популяцій та їх оптимальних показників. Також необхідно здійснювати постійний моніторинг епізоотичної ситуації, проводити оральну вакцинацію диких тварин проти сказу та забезпечувати оперативне реагування у випадках виявлення захворювань.

3. Окрему увагу слід приділяти регулюванню чисельності безпритульних собак і котів, а також хижих тварин, зокрема лисиці та вовка, враховуючи епізоотичний стан мисливських угідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми мисливських господарств Житомирської області / Бездітко Л.В., С.В. Іщук, А.О. Коваль // «Науковий пошук молоді для сталого розвитку лісового комплексу та садово-паркового господарства» : Матеріали 78 Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Вид-во НУБіП України, 2024. С. 73-74.
2. Бездітко Л. В. Вплив на лісові екосистеми України воєнних дій. “Водні і наземні екосистеми та збереження їх біорізноманіття - 2024”: VII Всеукр. наук.-практ. конф. Житомир : Поліський нац. університет, 2024. С. 13-15.
3. Бездітко Л.В. Проблеми розвитку мисливського господарства в умовах воєнного стану. Мисливське господарство: Традиції. Досвід. Нові горизонти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир, 2025. С. 75-77.
4. Бездітко Л.В. Біобезпека як ключовий чинник ведення мисливського господарства. Ліс, наука, молодь: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф.. Житомир: Поліський національний університет, 2025. С. 17-18.
5. Білий В.В., Ходзінський В.П. Особливості впливу свині дикої (*Sus scrofa* L.) на лісостан за умов вольєрного утримання. Потенціал і проблеми мисливського господарства України : зб. матеріалів I Всеукр. мисливсько-господарської наук.-практ. конф. студентів та аспірантів (6-9 вересня 2006 р.). Львів : СПОЛОМ, 2006. С. 7-15.

6. Бондаренко В.Д., Різун Е.М. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2016. Вип. 14. С. 180–184.

7. Боровський І.Ю., Дячок В.А., Хромець Є.Ю. Фактори впливу на стан мисливських тварин. *«Наукові читання – 2026»* : матеріали наук.-практ. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів НІП Екології та лісу (1 травня 2026 року). Поліський національний університет. 2026. С. 75-77.

8. Власюк В.П. Особливості планування чисельності основних видів мисливських тварин. *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції*. 2020. С. 18-19.

9. Власюк В.П., Рибак В. О., Пальвінський С. С. Кормова база козулі європейської у зимовий період в умовах мисливських угідь ДП «Житомирське лісове господарство». Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку : збірник матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 жовтня 2020 р. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. С. 117-121.

10. Власюк В.П., Кратюк О.Л., Климчук О.О. Основні тенденції просторово-часової динаміки основних видів мисливських тварин Житомирщини. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Агрономія і біологія»*. 2022. Вип. 48 (2). С. 36–45.

11. Волох А. М. Проблеми управління ресурсами мисливських тварин в Україні. 36. Матеріалів II-го Всеукр. з'їзду екологів з міжнародною участю. Вінниця: ВНТУ, 2009. С. 196-198.

12. Волох А. М. Великі ссавці південної України в XX ст. (динаміка ареалів, чисельності, охорона та управління) : автореф... докт. біол. наук. 03.00.08. Київ, 2004. 32 с.

13. Галич М.А. Ліси Житомирщини, проблеми і шляхи їх вирішення / М.А. Галич // Ліси Житомирщини – проблеми і шляхи вирішення : матер. наук.-практ. конф. – Житомир, 2005. С. 3-7.

14. Голяченко В.О., Воробей В.П., Клинецький С.Б. Проблеми регулювання щільності мисливських тварин. Стан і майбутнє лісового господарства, переробляння деревини та землевпорядкування : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених (7-8 жовтня 2024 р.). Харків, 2024. С. 30-31.

15. Гузій А.І., Власюк В.П. Територіальна динаміка та структура мисливських угідь як умов проживання мисливських тварин Житомирщини. *Науковий вісник НТЛУ України*. 2014. Вип.24.1. С. 15-20

16. Дейнека А.М., Бурмас В.Р. Стан і перспективи розвитку мисливського господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.13. С. 78-94.

17. Делеган І. В. Охорона різноманіття мисливських тварин: правові аспекти. *Наук. віс-ник УкрДЛТУ: Охорона біорізноманіття: теоретичні та прикладні аспекти*. Львів: УкрДЛТУ, 2000, 10.3. С. 34-39.

18. Делеган І. В., Делеган І. І. Свиня дика в антропогенному ландшафті. *Вісник Луганського держ. Ун-ту ім. Т. Шевченка*. 2002, № 1. С. 198-201.

19. Делеган І.В., Делеган І.І., Дикий І.В. Сучасний стан і перспективи інтенсивного розведення видів підродина олені справжні (Cervinae) // *Вісник Львів. Ун-ту: Серія*. 2001. Вип. 27. С. 156-161.

20. Делеган І.В., Делеган І.І., Делеган І.І. Біологія лісових звірів і птахів. Львів: ПОЛЛІ, 2005. 600 с.

21. Динаміка обсягів мисливських угідь та земель природно-заповідного фонду в Україні. URL: <http://infolight.org.ua/charts/dinamika-obsyagiv-mislivskih-ugid-ta-zemel-prirodno-zapovidnogo-fondu-v-ukrayini?page=1>(дата звернення 29.10.2025).

22. Домніч В.І., Смирнова І.О., Домніч А.В., Шадура А.Н., Делеган І.В. Зміна чисельності та антропогенне навантаження на Оленячих і псових тварин в Україні. зб. наук.-техн. праць: *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів. 2010. Вип. 20.5. С. 8-19.
23. Енциклопедія мігруючих видів диких тварин України / під загальною редакцією к.б.н., с.н.с. Полуди А.М. Київ, 2018. 694 с.
24. Євтушевський М.Н. Мисливські тварини України на волі та в вольєрах: монографія. Черкаси: Вертикаль, 2012. 376 с.
25. Євтушевський М.Н. Дикий кабан (*Sus scrofa* L.) у природних умовах та у вольєрі. Лісівництво і агролісомеліорація. 2010. Вип. 117. С. 290-294.
26. Закон України "Про мисливське господарство та полювання" // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 18. 20 с.
27. Зміни до проекту організації і розвитку Мисливського господарства ДП «Лугинський лісгосп» Житомирської області. Житомир. 2019. 52 с.
28. Косенко О.М., Вергун М.Г. Фауна – живе багатство Житомирщини. Житомир, 2001. 146 с.
29. Клинецький С.Б. Стан популяції кабана дикого на території України. *Ліс, наука, молодь* : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2024 р.). Житомир, 2024. С. 96.
30. Левандовська С.М., Хрик В.М., Ситник О.С. Інноваційні підходи до відновлення популяцій мисливських тварин у лісових екосистемах: огляд. *Агробіологія*, 2025. №1. С. 322-330.
31. Лозко О.І., Дробиш О.М. Підвищення продуктивності мисливських угідь ДП «Лугинське ЛГ», шляхом покращення їх ремізності. Перспективи розвитку лісового та садово-паркового господарства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20-21 жовтня 2020 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. С. 78-80.

32. Методичні рекомендації щодо обліку чисельності мисливських тварин / І.Т. Гулик, І.М. Шейгас, О.В. Струтинський. Харків: УкрНДІЛГА, 2019. 76 с.

33. Мисливствознавство : навч. посібник / В.Д. Бондаренко, І.В. Делеган, К.А. Татарінов та ін. Київ : РНМК ВО, 1993. 200 с.

34. Настанова з упорядкування мисливських угідь. Київ : Вид-во Держкомлісу України, 2002. 11с.

35. Новицький В. Україна мисливська: підсумки 2023 року. Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь. 2023. URL: <https://www.uahhg.org.ua/ukra%D1%97na-mislivska-pidsumki-2023>.

36. Павленко А.В. Динаміка чисельності популяцій диких тварин економічно цінних видів у відносинах «хижак-жертва» (на прикладі Чернігівської області). *Біоресурси і природокористування*. 2016. Вип. 8(1-2). С. 101-108.

37. Проект організації і розвитку мисливського господарства Лугинське лісництво Коростенського надлісництва, 2023. 50 с.

38. Різун Е. Облік мисливських звірів у мисливських угіддях (огляд методик). *Novitates Theriologicae*. 2017. Parts 10. Р. 121-132.

39. Різун Е., Бондаренко В. Динамічні тенденції стану популяцій мисливської теріофауни України та пропозиції щодо вдосконалення облікових робіт. *Праці Теріологічної Школи*. 2016. № 14. С. 34-40.

40. Хосецький П.Б. Динаміка чисельності дикої свині (*Sus scrofa* L.) у західному регіоні України. *Лісівництво і агролісомеліорація*. Харків, 2009. Вип.115. С. 291-295.

41. Хосецький П.Б. Сарна європейська (*Capreolus Capreolus* L.) в мисливських угіддях Львівщини : монографія. Львів : Вид-во СПОЛОМ, 2013. 224 с.

ДОДАТКИ